

PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cofnodion y cyfarfod rhithwir a gynhaliwyd ar 21 Medi 2021

- YN BRESENNOL:** Y Cynghorydd Peter Rogers (Cadeirydd)
Mr Dilwyn Evans (Aelod Lleyg) (Is-gadeirydd)
- Y Cynghorwyr John Griffith, Gwilym O. Jones, Dylan Rees, Alun Roberts.
- WRTH LAW:** Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro (ar gyfer eitemau 3, 4 a 5)
Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg (MP)
Prif Archwilydd (NW)
Pennaeth y Proffesiwn (AD) a Thrawsnewid (ar gyfer eitem 8)
Rhaglen, Rheolwr Cynllunio Busnes a Pherfformiad (ar gyfer eitem 9)
Pennaeth Gwasanaethau Tai (ar gyfer eitem 10)
Swyddog Pwyllgor (ATH)
- YMDDIHEURIADAU:** Y Cynghorydd Mrs Margaret Roberts, Mrs Annwen Morgan, (Prif Weithredwr), Mr Rhys Hughes (Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc), Mr Fôn Roberts (Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol)
- HEFYD YN BRESENNOL:** Y Cynghorwyr Robin Williams (Aelod Portffolio Cyllid), Carwyn Jones (Aelod Portffolio ar gyfer Prosiectau Mawr a Datblygu Economaidd), Alun Mummery (Aelod Portffolio Tai a Chefnogi Cymunedau), Dafydd Rhys Thomas (Aelod Portffolio dros Fusnes Corfforaethol), Alwen Williams (BUEGC), Mr Alan Hughes (Arweinydd Archwilio – Archwilio Perfformiad, Archwilio Cymru), Bethan Roberts (Archwilio Cymru), Mr Gareth Williams (Gohebydd Democratiaeth Leol)

Croesawodd y Cadeirydd bawb a oedd yn bresennol i'r cyfarfod rhithwir hwn o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

1 **DATGANIAD O DDIDDORDEB**

Ni wnaeth unrhyw un ddatgan diddordeb.

2 **COFNODION Y CYFARFOD BLAENOROL**

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhaliwyd ar 20 Gorffennaf 2021 a chadarnhawyd eu bod yn gywir.

Yn codi –

Cyfeiriwyd at Raglen ac Amserlen Archwilio Cymru a ddangosodd y byddai'r archwiliad o Ddatganiad y Cyfrifon y Cyngor ar gyfer 2020/21 yn digwydd yn y cyfnod rhwng Mehefin a Medi, 2021, ond mewn blynyddoedd blaenorol byddai'r cyfrifon archwiliedig terfynol fel arfer

wedi'u cyhoeddi ym mis Medi. Gofynnwyd am eglurhad ynghylch y newid mewn amserlen a'r rhesymau y tu ôl i hynny.

Eglurodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod y dyddiad cau ar gyfer cyhoeddi cyfrifon 2020/21 wedi'i ymestyn hyd at ddiwedd mis Tachwedd, 2021 yn unol â'r hyn y cytunwyd arno o ran cwblhau a chyhoeddi cyfrifon ar gyfer 2019/20 oherwydd y pwysau ychwanegol ar gynghorau wrth iddynt barhau i ymateb i Covid-19. Mae Archwilio Cymru hefyd yn delio â phwysau adnoddau wrth archwilio cyfrifon awdurdodau lleol ar draws y rhanbarth. Mae'r atodlen ddiwygiedig yn golygu y bydd y cyfrifon archwiliedig ar gyfer 2020/21 ynghyd ag adroddiad yr Archwiliad Allanol ar y datganiadau ariannol yn cael eu cyflwyno i'r Pwyllgor hwn mewn cyfarfod a drefnwyd ar gyfer 20 Hydref, 2021 a chânt eu cyflwyno i'r Cyngor Llawn ei gymeradwyo yn ddiweddarach y mis hwnnw, yn unol â'r rheoliadau sy'n ymestyn y terfynau amser statudol hyd at 31 Awst ar gyfer cyhoeddi cyfrifon drafft a 30 Tachwedd ar gyfer cyhoeddi cyfrifon archwiliedig.

3 LLYWODRAETHU GWYBODAETH: ADRODDIAD BLYNYDDOL YR UWCH BERCHENNOG RISG GWYBODAETH (UBRG) 2020/21

Cyflwynwyd Adroddiad Blynyddol yr Uwch Berchennog Risg Gwybodaeth (UBRG) ar gyfer 2020/21 i'r Pwyllgor ei ystyried. Roedd yr adroddiad yn nodi datganiad a throsolwg yr UBRG o gydymffurfiaeth y Cyngor â'r gofynion cyfreithiol a'r codau ymarfer perthnasol wrth ymdrin â gwybodaeth gorfforaethol ac, yn Atodiadau 1 i 7 darparwyd data allweddol am lywodraethu gwybodaeth y Cyngor gan gynnwys cyswllt â rheoleiddwyr allanol, digwyddiadau diogelwch a thorri cyfrinachedd neu achosion y bu ond y dim iddynt ddigwydd, a cheisiadau Rhyddid Gwybodaeth a chwynion yn ystod y cyfnod.

Adroddodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro ac Uwch Berchennog Risg Gwybodaeth dynodedig (UBRG) ar brif bwyntiau'r Adroddiad Blynyddol fel a ganlyn –

- Archwiliwyd prosesau ac arferion y Cyngor o dan Ddeddf Rheoleiddio Pwerau Ymchwilio 2000 (RIPA) gan Swyddfa'r Comisiynwyr Pwerau Ymchwilio yn ystod y cyfnod dan sylw yn yr adroddiad. Roedd yr arolygiad yn ffafriol ac ni wnaed unrhyw argymhellion ffurfiol. Er bod y Cyngor yn gwneud defnydd cyfrifol ond cyfyngedig o RIPA, mae angen y rolau, y gweithdrefnau polisïau a'r hyfforddiant perthnasol a rhaid iddynt fod yn weithredol.
- Cysylltodd Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth (SCG) â'r Cyngor mewn perthynas â 2 gŵyn diogelu data. Er nad ymchwiliwyd i'r materion yn y pen draw gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth, gofynnwyd i'r Cyngor adolygu ei ymatebion i'r achwynwyr a chymryd unrhyw gamau priodol i sicrhau yr ymdriniwyd â'r cwynion yn llawn. Mae'r cwynion wedi'u hadolygu a chwblhawyd materion. Cyflwynwyd un apêl i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth yn y cyfnod hwn, ac fe'i cadarnhawyd.
- Mae Swyddfa'r Comisiynydd Camerâu Goruchwylio yn goruchwylio cydymffurfiaeth â'r Cod Ymarfer Camerâu Goruchwylio. Mae'r Cyngor wedi bod yn defnyddio Asesiad Effaith Diogelu Data penodol y Comisiynydd Camerâu Goruchwylio ers 2019/20 ac mae bellach yn cael ei ddefnyddio gan y Cyngor pryd bynnag y cynigir system teledu cylch cyfyng newydd. Er na fu unrhyw gysylltiad rhwng y Cyngor a Swyddfa'r Comisiynydd Camerâu Goruchwylio yn ystod cyfnod yr adroddiad, gwnaed llawer iawn o waith yn y cyfnod hwnnw i gryfhau'r trefniadau gan gynnwys mynd i'r afael â'r bylchau llywodraethu sy'n gysylltiedig â systemau teledu cylch cyfyng hanesyddol a fodolai cyn cyflwyno Cod y Comisiynydd Camerâu Goruchwylio. Yn ystod cyfnod yr adroddiad, hyfforddwyd defnyddwyr a rheolwyr teledu cylch cyfyng ar elfennau diogelu data defnyddio teledu cylch cyfyng.
- Yn ystod y flwyddyn, cofnodwyd 30 o ddigwyddiadau diogelwch data gan y Cyngor yn cynnwys 28 Lefel 0 -1 (achosion y bu ond y dim iddynt ddigwydd neu ddigwyddiadau a

gadarnhawyd ond nid oes angen eu hadrodd i SCG/rheoleiddwyr eraill) a 2 ddiwyddiad Lefel 2 (digwyddiadau diogelwch data y mae'n rhaid rhoi gwybod i'r SCG amdanynt oherwydd y risg a gyflwynir gan y digwyddiad).

- Derbyniwyd cyfanswm o 736 o geisiadau rhyddid gwybodaeth yn ystod y cyfnod rhwng 1 Ebrill, 2020 a 31 Mawrth, 2021 yn cynnwys 5,397 o gwestiynau unigol. Ceir dadansoddiad o'r ceisiadau fesul gwasanaeth ac yn ôl y math o ymgeisydd yn Atodiad 3 yr adroddiad. O'r 736 o geisiadau, arweiniodd 5 at adolygiad mewnol o'r ymatebion a wnaed gan y Cyngor, ac mae'r canlyniadau fel yr amlinellir. Yn ei gyfarfod ym mis Medi 2020, trafododd y Pwyllgor y posibilrwydd y bydd y Cyngor yn sicrhau bod mwy o wybodaeth ar gael fel mater o drefn er mwyn rheoli effaith ceisiadau Rhyddid Gwybodaeth yn well. Er mwyn asesu p'un ai a yw cyhoeddi gwybodaeth yn rheolaidd gan y Cyngor yn ffactor effeithiol o ran lleihau effaith ceisiadau Rhyddid Gwybodaeth, paratowyd adnodd hunanasesu a'i ddsbarthu i wasanaethau'r Cyngor gyda phob un ar wahân i swyddogaeth Adnoddau yn cymryd rhan yn yr hunanasesiad. Nodir canlyniad yr hunanasesiad yn Atodiad 8 ac mae'n cadarnhau ei bod yn annhebygol y bydd cyhoeddi gwybodaeth yn lleihau nifer y ceisiadau gan mai anaml y mae cyhoeddi dogfennau'n rheolaidd yn darparu'r cyd-destun sydd ei angen ar ymgeiswyr Rhyddid Gwybodaeth. Mae tystiolaeth hefyd i awgrymu bod gwybodaeth a gyhoeddwyd yn arwain at geisiadau ychwanegol.
- Derbyniwyd cyfanswm o 5 cwyn Deddf Diogelu Data yn ystod blwyddyn yr adroddiad. Ymchwiliwyd i 4 ohonynt ond ni chawsant eu cadarnhau. Yn y pedwar achos yma, canfuwyd bod trefn brosesu'r Cyngor yn cael ei hystyried yn gyfreithlon ac nad oedd hawliau gwrthrych y data yn cael eu peryglu.
- Derbyniwyd cyfanswm o 24 o Geisiadau Gwrthrych am Wybodaeth (SAR); o'r 22 SAR yr ymatebwyd iddynt, anfonwyd 78% o'r ymatebion o fewn y terfyn amser. Mae dau SAR wedi'u gohirio yn amodol ar dderbyn y dystiolaeth angenrheidiol, a derbyniwyd un ar ddiwedd y cyfnod adrodd ac felly nid oedd yn rhaid ymateb o fewn cyfnod yr adroddiad. Gall y ceisiadau hyn fod yn gymhleth ac mae'n aml yn cymryd llawer o amser i ddelio â nhw. Datblygwyd methodoleg a darparwyd hyfforddiant.
- Datblygwyd Cynllun Gwaith Diogelu Data yn y misoedd ar ôl gweithredu'r ddeddfwriaeth diogelu data newydd yn 2018 ac adroddwyd i'r Pwyllgor hwn. Mae pob elfen o'r cynllun gwaith hwnnw wedi'u cwblhau ers tro ar wahân i'r ddwy elfen a amlinellir yn y Tabl yn Atodiad 6 y gellir eu priodoli i'r Gwasanaeth Dysgu; mae'r elfennau hyn sy'n weddill yn ymwneud â'r angen i adolygu'r defnydd o gydsyniad fel sail gyfreithlon ar gyfer prosesu ac i ddatblygu a monitro ROPA Erthygl 30 y Cyngor.
- Ceir amserlen o hyfforddiant Llywodraethu Gwybodaeth yn Atodiad 7; Mae 90% o'r staff a dargedwyd wedi cael hyfforddiant yn ystod cyfnod yr adroddiad a bydd Penaethiaid Gwasanaeth yn cael eu hannog i dargedu'r 10% sy'n weddill yn y cyfnod adrodd presennol.
- Oherwydd y galw am gyngor gweithredol, buddsoddir yng nghapasiti llywodraethu gwybodaeth y Cyngor i ddarparu cymorth uniongyrchol i gleientiaid yn unol â rhwymedigaethau allweddol diogelu data sy'n golygu nad oes capasiti mwyach ar gyfer unrhyw gynlluniau strategol a chorfforaethol nad ydynt yn hanfodol. Cynigir felly, yn hytrach nag adrodd ar gynnydd gwasanaethau gyda chynlluniau gweithredu, y bydd sylw yn y dyfodol yn symud i geisio sicrwydd gan Benaethiaid Gwasanaethau fel Perchnogion Asedau Gwybodaeth ar feysydd cydymffurfio allweddol.
- Y casgliad y daw'r UBRG iddo yw bod tystiolaeth ddogfennol sylweddol i ddangos bod trefniadau diogelu data a llywodraethu gwybodaeth y Cyngor yn dda. Mae'r asesiad hwn yn seiliedig ar y systemau, y prosesau, y polisiau a'r hyfforddiant llywodraethu gwybodaeth sydd gan y Cyngor ar waith sy'n rhoi sicrwydd bod y Cyngor yn ymwybodol o'r risgiau ac wedi cymryd camau priodol a rhesymol i liniaru'r risgiau hynny. Mae'r UBRG hefyd o'r farn bod llywodraethu gwybodaeth wedi'i wreiddio yn niwylliant gweithredol y Cyngor. Fodd bynnag, mae dau faes o hyd lle mae angen rhagor o waith

mewn cysylltiad â'r tasgau na chwblhawyd gan y Gwasanaeth Dysgu ac Asesiadau o'r Effaith ar Ddiogelu Data teledu cylch cyfyng.

- Yn y flwyddyn i ddod, bydd y ffocws ar gefnogi gwasanaethau gydag achosion penodol a darparu hyfforddiant parhaus; mae'r flwyddyn ddiwethaf wedi gweld ffyrdd newydd, gwahanol ac arloesol o weithio'n datblygu yn sgil Covid 19, gan gynnwys yn rhanbarthol ac yn genedlaethol, a fydd yn gofyn am amser a sylw. Yn ogystal â hyn, mae pecyn penodol ar gyfer Penaethiaid Gwasanaeth yn cael ei ddatblygu ochr yn ochr â system datganiad sicrwydd a fydd yn cael ei ategu gan hyfforddiant priodol.

Wrth ystyried yr adroddiad blynyddol, lefel cydymffurfio a'r risg y mae'n eu hadlewyrchu, cododd y Pwyllgor y pwyntiau canlynol –

- Y camau sydd eu hangen ac y gellid eu cymryd yn ymarferol i alluogi'r UBRG i ddod i gasgliad bod trefniadau diogelu data a llywodraethu gwybodaeth y Cyngor yn dda iawn neu'n rhagorol. Gofynnodd y Pwyllgor hefyd am eglurder ynghylch y meini prawf ar gyfer asesu perfformiad gwasanaethau. Dywedodd y Swyddog Monitro/UBRG pe bai'r blaenoriaethau a'r meysydd ffocws fel yr amlinellir yn cael eu cyflawni a bod asesiad ansawdd y meysydd hyn yn foddhaol yna gallai fod yn bosibl uwchraddio'r gwerthusiad o drefniadau'r Cyngor. Y llynedd oedd y flwyddyn gyntaf yr oedd y UBRG o'r farn ei bod yn bosibl dynodi trefniadau'r Cyngor o dan y pennawd Da, felly mae'n mynd i'r cyfeiriad cywir. O ran asesu perfformiad gwasanaethau, y bwriad yw gweithio gyda Phenaethiaid Gwasanaethau a Chyfarwyddwyr i ddatblygu meini prawf penodol. Er nad oes cysail ar gyfer gwaith o'r fath ymhlith awdurdodau lleol y gall y Cyngor fanteisio arnynt, nododd y Swyddog Monitro/UBRG y bydd meysydd perfformiad mewn perthynas â hyfforddiant, goruchwyllo, cwynion ac amseroedd cyflawni yn cael eu hystyried a bydd llawer o'r elfennau corfforaethol yn cael eu cymhwyso i wasanaethau'n unigol. Y nod yw nodi unrhyw wendidau ar lefel gwasanaeth fel y gellir mynd i'r afael â nhw.
- Nododd y Pwyllgor fod y Gwasanaeth Dysgu ym mis Mawrth 2021 yn dal heb gydymffurfio o ran gweithredu camau mewn perthynas â chwblhau'r archwiliad cydsyniad a gwaith cysylltiedig â'r ROPA; holodd y Pwyllgor a oedd yr UBRG yn gallu rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am unrhyw ddatblygiadau a allai fod wedi digwydd yn y cyfamser. Cadarnhaodd y Swyddog Monitro/UBRG nad yw'r sefyllfa wedi newid er bod y mater wedi'i godi gyda'r Gwasanaeth Dysgu ar sawl achlysur gan gynnwys mewn nifer o gyfarfodydd ac er gwaethaf cefnogaeth y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wrth wneud hynny. Dywed y Gwasanaeth Dysgu fod ganddo nifer o flaenoriaethau ac nad yw'r elfennau a amlygwyd ymysg y blaenoriaethau pwysicaf. Wrth ymateb i gwestiwn pellach, cadarnhaodd y Swyddog Monitro/UBRG fod y gwaith sy'n weddill yn statudol ac felly bod disgwyl i'r Gwasanaethau Dysgu gydymffurfio.

Yng ngoleuni'r eglurhad uchod, cynigiwyd, er mwyn cael sicrwydd ar y mater hwn, y dylid gofyn i'r Gwasanaeth Dysgu gyflwyno adroddiad i gyfarfod nesaf y Pwyllgor fan bellaf, gydag eglurhad o'i drefniadau ar gyfer cwblhau'r gwaith sy'n weddill sy'n cynnwys yr archwiliad cydsyniad a'r Cofnod o Weithgareddau Prosesu.

Penderfynwyd –

- **Derbyn datganiad yr UBRG.**
- **Nodi bod yr archwiliad cydsyniad yn y Gwasanaeth Dysgu yn dal heb ei gwblhau.**
- **Bod y Pwyllgor yn cymeradwyo bod gwaith y Cyngor i ddatblygu ei Erthygl 30 Cofnod o Weithgareddau Prosesu GDPR yn cael ei gefnogi gan y Gwasanaeth Dysgu;**
- **Bod y Gwasanaeth Dysgu yn adrodd i gyfarfod nesaf y Pwyllgor fan bellaf gydag eglurhad o'i drefniadau ar gyfer cwblhau'r gwaith sy'n weddill fel y**

disgrifir uchod h.y. yr archwiliad cydsyniad a'r Cofnod o Weithgareddau Prosesu.

- **Bod adroddiadau'r UBRG yn y dyfodol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar adrodd ar sicrwydd a dderbyniwyd gan yr UBRG gan y Penaethiaid Gwasanaeth fel Perchnogion Asedau Gwybodaeth.**

4 ADRODDIAD BLYNYDDOL: PRYDERON, CWCYNION A CHWYTHU'R CHWIBAN 2020/21

Cyflwynwyd adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro i ddarparu gwybodaeth am faterion sy'n codi o dan Bolisi Pryderon a Chwynion y Cyngor ar gyfer y cyfnod rhwng 1 Ebrill, 2020 a 31 Mawrth, 2021 i'w hystyried gan y Pwyllgor. Roedd yr adroddiad hefyd yn cynnwys cwynion y Gwasanaethau Cymdeithasol ond dim ond y rhai lle nad oedd yr achwynydd yn ddefnyddiwr gwasanaeth. Ymdrinnir â chwynion defnyddiwr gwasanaeth o dan y Polisi Gwasanaethau Cymdeithasol – Y Weithdrefn Sylwadau a Chwynion ar gyfer Plant ac Oedolion ac fe'u hadroddir yn flynyddol i Banel Gwella'r Gwasanaethau Cymdeithasol.

Adroddodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro ar y prif bwyntiau fel a ganlyn –

- Yn ystod y cyfnod adrodd, derbyniwyd 104 o bryderon a gwnaed 43 o gwynion. O'r 43 o gwynion, roedd 42 wedi derbyn ymateb llawn erbyn 31 Mawrth 2021, gyda'r gŵyn sy'n weddill yn gofyn am ymchwiliad pellach sylweddol cyn rhoi ymateb terfynol i'r ymgeisydd.
- O'r 42 o gwynion yr ymdriniwyd â nhw yn ystod y cyfnod, cadarnhawyd 2 yn llawn, cadarnhawyd 1 yn rhannol ac ni chadarnhawyd 39 ohonynt. Cafodd naw cwyn a oedd wedi bod drwy'r broses fewnol eu huwchgyfeirio i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru a gwrthodwyd pob un o'r 9.
- Bu gostyngiad yn nifer y cwynion yr ymchwiliwyd iddynt yn ystod y flwyddyn o 26, i lawr o 69 yn 2019/20; ceir dadansoddiad o bryderon, cwynion a chanmoliaeth yn ôl gwasanaeth yn y tabl ym mharagraff 8 o'r adroddiad.
- Cyfradd gyffredinol yr ymatebion i gwynion a gyhoeddwyd o fewn y terfyn amser penodedig (20 diwrnod gwaith) oedd 90%. Pan fydd ymatebion yn hwyr, disgwylir i wasanaethau anfon ymateb dros dro i'r achwynydd i roi'r wybodaeth ddiweddaraf iddynt am gynnydd ac i esbonio'r rhesymau dros yr oedi.
- O ddadansoddi'r tabl ym mharagraff 8 o'r adroddiad, roedd 9% (i fyny o 8% yn 2019/20) o'r cwynion a dderbyniwyd yn deillio o bryderon a uwchgyfeiriwyd sy'n awgrymu bod gwasanaethau'n delio'n effeithiol â phryderon gan gyfyngu ar gwynion ffurfiol. Anfonwyd 9% arall (4 o'r 43) at y Cyngor gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru a wrthododd ddelio â nhw nes bod popeth posibl wedi cael ei wneud i ddatrys materion drwy broses fewnol y Cyngor yn y lle cyntaf. Gall achwynwyr hefyd fynd â'u cwynion yn uniongyrchol i gam ffurfiol y broses gwyno fewnol ac mae hyn yn cyfrif am 82% o'r cwynion a dderbyniwyd.
- Mae'r Polisi Pryderon a Chwynion yn rhoi pwyslais ar ddysgu gwersi o gwynion a thrwy hynny wella gwasanaethau. Mae argymhellion blaenorol a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio bellach wedi dod yn rhan o fusnes fel arfer wrth ddelio â chwynion. Mae Atodiad 1 yr adroddiad yn esbonio pa wersi a ddysgwyd o'r 2 gŵyn a gadarnhawyd ac a gadarnhawyd yn rhannol.
- Er nad oes hawl fewnol i apelio yn erbyn penderfyniad a wnaed mewn ymateb i gŵyn, mae'r Polisi Pryder a Chwynion yn cynnwys yr opsiwn o uwchgyfeirio cwyn i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru os yw'r achwynydd yn parhau i fod yn anfodlon ag ymateb y Cyngor. Cyflwynwyd 18 o gwynion yn berthnasol i'r broses hon

gydag Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru o fewn amserlen yr adroddiad. Ni ymchwiliwyd i unrhyw un o'r cwynion.

- Yn ystod 2020/21 ni dderbyniwyd yr un gwŷn cod ymddygiad gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn erbyn Cynghorydd Sir. Caiff gwybodaeth gyfyngedig am gwynion o'r fath ei hadrodd yn ffurfiol i Bwyllgor Safonau'r Cyngor Sir ddwywaith y flwyddyn.
- Ni dderbyniwyd cwyn ffurfiol yn ymwneud ag iaith yn ystod y flwyddyn. Fodd bynnag, derbyniwyd un achos o bryder fel y'i cofnodwyd ac fe'i datryswyd heb iddo gael ei symud ymlaen i fod yn gwŷn ffurfiol. Caiff unrhyw faterion eraill sy'n ymwneud â'r Gymraeg eu hadrodd yn flynyddol yn Adroddiad Blynyddol Safonau'r Gymraeg.
- Yn ystod 2020/21, derbyniwyd 2 achos o chwythu'r chwiban a cheir amlinelliaid ohonynt yn y tabl ym mharagraff 14 o'r adroddiad. Gweithredwyd ar y ddau achos a chafodd y canlyniadau eu bwydo'n ôl i'r sawl oedd wedi chwythu'r chwiban gan y Swyddog Monitro.
- Yn ystod y flwyddyn cafodd y polisi Pryderon Corfforaethol a Chwynion ei adolygu a'i ddiwygio i sicrhau ei fod yn cyd-fynd â'r canllawiau ymdrin â chwynion o dan yr Awdurdod Safonau Cwynion a grëwyd gan Ddeddf Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) 2019. Mân welliannau oedd y rhain ac nid ydynt wedi newid y broses sydd wedi bod mewn grym ers mis Ebrill, 2013. Cadarnhaodd yr Ombwdsmon ar 26 Mai, 2021 fod polisi'r Cyngor yn cydymffurfio â'r canllawiau.
- Mae Cyfansoddiad y Cyngor wedi'i ddiwygio i adlewyrchu cyfrifoldeb newydd y Cyngor o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 i adolygu a chyflwyno adroddiadau ar ymdrin â chwynion.

Wrth ystyried yr adroddiad cododd y Pwyllgor y pwyntiau canlynol -

- A oes gan aelod etholedig sy'n destun cwyn i'r Ombwdsmon hawl i weld y dystiolaeth yn ei erbyn. Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/ Swyddog Monitro, pan fo Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn penderfynu agor achos a chynnal ymchwiliad i gwŷn yn erbyn aelod etholedig, yna rhaid i'r dystiolaeth sy'n berthnasol i'r mater dan sylw y cwynir amdano gael ei rhannu â'r aelod etholedig y gwneir y gwŷn yn ei erbyn sydd wedyn â hawl i ymateb.
- Gan nodi bod cyfran uchel o'r cwynion a wneir i'w priodoli i dri gwasanaeth, roedd y Pwyllgor am wybod a ydynt yn rhannu thema gyffredin a thrwy hynny ei gwneud yn haws rhagweld a/neu atal cwynion pellach yn y dyfodol. Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro, er y gofynnir i Swyddogion Cwynion y Gwasanaethau nodi unrhyw dueddiadau/patrymau a/neu faterion mewn perthynas â chwynion a dderbyniwyd, bod yr Adroddiad Blynyddol i'r Pwyllgor hwn yn cofnodi'r cwynion a gadarnhawyd yn hytrach na'r cwynion a gyflwynwyd.
- A yw diffyg ymateb i ohebiaeth a/neu beidio â ffonio pobl yn ôl fel yr addawyd yn gwŷn mor gyffredin ag y mae tystiolaeth anecdotaidd a ddarperir i aelodau etholedig yn ei awgrymu. Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro nad yw nifer y cwynion o'r fath yn arbennig o uchel, gan nodi nad yw'r hyn y mae aelodau etholedig yn ei glywed am gwynion o'r math hwn yn cael ei gadarnhau gan nifer wirioneddol y cwynion o'r fath sy'n dod drwy'r broses gwyno. Bydd system ffôn gorfforaethol newydd yn cael ei gosod. Gobeithio y bydd hefyd yn helpu ac yn hwyluso'r system i ymateb i alwadau.
- Ei bod yn braf nodi bod cyfanswm o 464 o ganmoliaethau hefyd wedi dod i law yn ystod y cyfnod dan sylw yn yr adroddiad sy'n dyst i ba wasanaethau ar draws y Cyngor sy'n perfformio'n dda, yn enwedig gan fod nifer sylweddol o'r canmoliaethau hynny'n ymwneud â gwasanaethau sydd â chysylltiad rheolaidd â'r cyhoedd.

Penderfynwyd derbyn yr adroddiad fel un sy'n rhoi sicrwydd rhesymol bod y Cyngor yn ymdrin â'i gwynion yn effeithiol.

5 ADRODDIAD BLYNYDDOL DERBYN POLISI'AU 2020/21

Cyflwynwyd adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro yn nodi lefel y cydymffurfio mewn perthynas â derbyn polisi drwy system Rheoli Porth Polisi'r Cyngor ar gyfer y bedwaredd flwyddyn o fonitro i'r Pwyllgor ei ystyried.

Tynnodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro sylw at y canlynol –

- Mae'r naw polisi craidd sydd wedi'u cynnwys ar hyn o bryd yn y set graidd a restrir ym mharagraff 1 yr adroddiad. Mae'r naw polisi craidd hyn yn cael eu derbyn bob dwy flynedd ond byddant yn orfodol i staff newydd drwy gydol y cyfnod hwnnw. Oherwydd Covid 19, gohiriwyd y broses ym mis Mawrth, 2020 ond fe'i hail-ddechreuwyd ar 1 Medi, 2021.
- Y pum polisi a restrir ym mharagraff 3.1 o'r adroddiad sydd wedi bod yn destun ail-dderbyn ers 1 Medi 2020. Dangosir data cydymffurfio fesul gwasanaeth ar 11 Awst 2021 yn Atodiad 1 i'r adroddiad. Mae'r tabl ym mharagraff 3.1 yn cymharu'r cyfraddau cydymffurfio cyfartalog a adroddwyd i'r Pwyllgor hwn dros y pedair blynedd diwethaf.
- Cwestiynodd y Pwyllgor hwn y gostyngiad yn lefelau cydymffurfio o fewn y Gwasanaethau Tai yn ei gyfarfod ar 1 Medi 2020. Tynnwyd sylw'r Pennaeth Gwasanaethau Tai at hyn ac ar ôl hynny, bu gwelliant sylweddol yn y gyfradd gydymffurfio gyfartalog ar gyfer y Gwasanaeth yn gyffredinol. Serch hynny, mae'r data yn Atodiad 1 yn dangos gostyngiad amlwg yn nifer y staff yn y Gwasanaethau Tai sydd wedi derbyn y polisi diwethaf a gyhoeddwyd, sydd i lawr i 76%. Fodd bynnag, mae adroddiadau cydymffurfio i'r UDA yn dangos bod mwy o oedi o ran derbyn polisi o fewn y Gwasanaethau Tai sydd o bosibl oherwydd y nifer uwch o staff technegol yn hytrach na staff clericyddol/swyddfa yn y gwasanaeth.
- Dechreuodd cynllun peilot ar 14 Medi 2020 a oedd yn ei gwneud yn ofynnol i reolwyr canol dderbyn tri pholisi Adnoddau Dynol gyda phob polisi wedi'i neilltuo i swyddogion perthnasol a enwebwyd gan bob gwasanaeth. Nodir data cydymffurfio fesul gwasanaeth ar gyfer y papurau a gyhoeddir yn Atodiad 2 i'r adroddiad. Bydd y papur terfynol – canllawiau ar gyfer dynodi sgiliau iaith ar gyfer swyddi mewnol ac allanol – yn cael ei gyhoeddi i'w dderbyn yn ystod yr wythnosau nesaf.
- Y mater cydymffurfio mewn cysylltiad â staff heb fynediad i'r Porth Polisi. Nid yw staff nad ydynt yn defnyddio'r Cyfeirlyfr Gweithredol - tua 700 o weithwyr - sy'n cynnwys y rhai a restrir yn y tabl yn 3.3 - yn rhan o'r broses derbyn polisi. Mae dibyniaeth y Porth Polisi ar Gyfeirlyfr Gweithredol y Cyngor wedi'i gydnabod fel gwendid o'r cychwyn cyntaf ac fe'i cydnabuwyd fel risg gan y Pwyllgor hwn yn ei gyfarfod ym mis Medi, 2020 pan geisiodd sicrwydd bod y mater yn cael ei ddilyn ar y lefel uchaf. Er bod y mater wedi bod yn cael ei ystyried yn gorfforaethol, mae'r agwedd benodol hon ar dderbyn polisiau corfforaethol yn dal wedi'i ohirio a bydd yn parhau felly am gyfnod amhenodol nes y bydd ateb digidol a chost-effeithiol ar gael. Cafodd cynnig i dreialu proses bapur gyda'r Gwasanaethau i Oedolion lle byddai staff yn dod i Bencadlys y Cyngor i gael eu briffio ar y polisiau, cyn ymrwymo iddynt, ei atal oherwydd y pandemig ac mae'n annhebygol o gael ei weithredu yn y dyfodol agos. Oni bai a hyd nes y bydd y sefyllfa'n newid, ni fydd y mater yn cael ei adrodd i'r Pwyllgor mwyach. Dylid nodi, fodd bynnag, fod llawer o'r meysydd sydd wedi'u cynnwys ym mholisiau'r set graidd hefyd wedi'u cynnwys o fewn rhaglenni sefydlu a hyfforddi corfforaethol er nad yw hyn yn rhoi'r un sicrwydd â'r Porth Polisi.
- Derbyn polisi ar gyfer staff partneriaeth a/neu asiantaeth nad ydynt yn cael eu cyflogi'n dechnegol gan y Cyngor. Er mwyn cael sicrwydd bod staff nad ydynt yn cael eu cyflogi'n uniongyrchol gan y Cyngor yn ymwybodol o'r polisiau corfforaethol a nodir ym

mharagraff 3.4 o'r adroddiad ac yn cydymffurfio â nhw, rhoddwyd templed i'r gwasanaethau sy'n cynnwys datganiad i'w lofnodi gan staff sydd yn y categori hwnnw. Mae'r polisïau ar gael iddynt yn y Porth i'w darllen ymlaen llaw ond mae cwblhau'r broses yn y porth yn ddewisol.

- Y camau nesaf. Cyn bo hir, bydd y Polisi Cydraddoldeb ac Amrywiaeth yn cael ei ail-dderbyn i'w ddilyn gan y Polisi Diogelu Corfforaethol sydd wedi'i aildrefnu o fis Mawrth, 2021 i sicrhau ei fod yn cynnwys gofynion Gweithdrefnau Diogelu Cymru 2019 cyn iddo gael ei ail-dderbyn. Yna, bydd pob un o'r naw polisi yn y set graidd (paragraff 1) wedi'u cyflwyno i'w hail-dderbyn a byddant yn destun adroddiad i'r UDA i gadarnhau a ddylid cadw pob un o'r naw polisi fel rhan o'r broses dderbyn orfodol ai peidio.

Ystyriodd y Pwyllgor yr adroddiad ac yn y drafodaeth a ddilynodd, codwyd y pwyntiau canlynol –

- Y sefyllfa o ran bod staff newydd y Cyngor yn dod yn gyfarwydd â pholisïau ac yn eu derbyn. Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/ Swyddog Monitro fod staff newydd sydd ar Gyfeirlyfr Gweithredol y Cyngor ac sydd â mynediad i'r Porth Polisi, yn cael eu hadnabod gan y system un diwrnod ar ôl iddynt ymuno a bydd y broses derbyn polisi yn dechrau ar eu cyfer bryd hynny. Bydd y staff hynny nad ydynt ar system y Cyfeirlyfr Gweithredol yn cael hyfforddiant yn y rôl fel rhan o'u swydd ond ni fydd ganddynt fynediad i gyfleusterau'r Porth Polisi.
- A yw'r mater cydymffurfio sy'n gysylltiedig â'r staff heb fynediad i'r Porth Polisi wedi'i gofrestru'n ffurfiol fel risg ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol ac os felly, beth yw ei statws RAG? Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/ Swyddfa Fonitro, er ei bod yn gallu cadarnhau bod y mater cydymffurfio penodol hwn wedi'i gynnwys fel risg o fewn y Gofrestr Risg Gorfforaethol, nad oedd ganddi wybodaeth am ei statws RAG wrth law ond y byddai'n adrodd yn ôl i'r Pwyllgor ar ôl ymgynghori â'r swyddog perthnasol.
- A ofynnwyd i awdurdodau lleol eraill am eu hymateb i'r mater cydymffurfio o ran staff heb fynediad i'r Porth Polisi. Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro nad yw'r rhan fwyaf o gynghorau'n defnyddio system Porth Polisi yn y ffordd y mae Ynys Môn yn ei wneud; yn achos y rhai sydd â system o'r fath e.e. mewn cyngor cyfagos deallir bod y porth yn cael ei ddefnyddio'n fwy fel llyfrgell bolisi ac na ddefnyddir y botwm clicio i dderbyn.

Penderfynwyd nodi'r sefyllfa bresennol o ran derbyn polisïau ar draws y Cyngor.

6 ARCHWILIO ALLANOL: ASESIAID CYNALIADWYEDD ARIANNOL - CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cyflwynwyd adroddiad Archwilio Allanol ar ganlyniad asesiad o gynaliadwyedd ariannol Cyngor Sir Ynys Môn i'r Pwyllgor ei ystyried. Cynhaliwyd yr asesiad gan fod cynaliadwyedd ariannol yn parhau i fod yn risg i gynghorau roi trefniadau priodol ar waith i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio adnoddau. Roedd asesiad 2020/21 yr Archwiliad Allanol ar gynaliadwyedd ariannol cynghorau mewn dau gam: Roedd Cam 1 yn asesiad sylfaenol o effaith gychwynnol Covid-19 ar sefyllfa ariannol cynghorau lleol ac yn dilyn hynny cyhoeddwyd adroddiad cryno cenedlaethol ynghylch cynaliadwyedd ariannol Llywodraeth Leol o ganlyniad i bandemig Covid 19. Mae'r adroddiad uchod yn cwblhau Cam 2 gwaith asesu cynaliadwyedd ariannol Archwilio Allanol yn ystod 2020/21 fel rhan o'r adroddiad lleol sy'n cael ei lunio ar gyfer pob un o'r 22 prif gyngor yng Nghymru.

Dywedodd Mr Alan Hughes, Arweinydd Archwilio Perfformiad Archwilio Cymru fod casgliad yr asesiad yn gyffredinol yn gadarnhaol ond bod nifer o heriau'n parhau. Cyfeiriodd at y prif ganfyddiadau fel a ganlyn –

- Mae gan y Cyngor ddealltwriaeth dda o'i sefyllfa ariannol ac ar hyn o bryd mae'n darparu gwasanaethau o fewn y gyllideb gyffredinol, ond erys sawl her ariannol - mae effaith uniongyrchol Covid19 ar gynaliadwyedd ariannol y Cyngor wedi'i lliniaru gan gyllid ychwanegol gan Lywodraeth Cymru. Bydd y Cyngor yn wynebu tua £6.2 miliwn o wariant ychwanegol sy'n gysylltiedig â COVID-19 a cholli £2.4 miliwn o incwm yn ystod 2020/21. Bydd y Cyngor wedi mynd i £0.1 miliwn o wariant ychwanegol a cholli incwm nad yw wedi'i gwmpasu gan gyllid ychwanegol.
- *Mae cynyddu cyllidebau gwasanaethau a arweinir gan y galw wedi galluogi'r Cyngor i ddarparu gwasanaethau o fewn y gyllideb gyfan, ond erys sawl her ariannol* – mae Cynllun Rheoli Asedau Corfforaethol y Cyngor ar gyfer Tir ac Adeiladau ar gyfer 2015-2020 yn hen ac mae angen ei ddiweddarau. Yn yr un modd â chynghorau eraill yng Nghymru, prin yw'r mynediad sydd gan y Cyngor at gyllid cyfalaf gan leihau ei allu i fuddsoddi cyfalaf; bydd anawsterau wrth ragweld gydag unrhyw sicrwydd beth fydd lefelau Ariannu Allanol Cyfun yn y dyfodol cyn cyhoeddi'r setliad drafft ym mis Rhagfyr, yn arwain at fwch cyllido cyfanredol sylweddol yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig
- *Mae strategaeth ariannol y Cyngor wedi adfer y gronfa gyffredinol i lefel darged, ond mae'r Cyngor yn parhau i ddefnyddio cronfeydd wrth gefn i gydbwysu'r gyllideb, nid yw hyn yn gynaliadwy* – cynyddodd lefel y Cyngor o gronfeydd wrth gefn defnyddiadwy i £29.7m erbyn diwedd 2020/21 sef 20.6% o gost net gwasanaethau. Defnyddiodd y Cyngor £300,000 o gronfeydd wrth gefn i ariannu cyllideb 2021/22 a oedd yn caniatáu gostyngiad o 0.75% yn y Dreth Gyngor. Nid yw ariannu ymrwymiad sylfaenol o ffynonellau ariannu untro yn gynaliadwy ac mae'n arwain at bwysau ariannu heb eu datrys mewn cyllidebau yn y dyfodol.
- *Mae'r Cyngor wedi darparu gwasanaethau o fewn y gyllideb yn 2019/20 a 2020/21 ar ôl diffygion yn y ddwy flynedd flaenorol*
- *Bydd nodi a chyflawni arbedion yn fwy heriol wrth symud ymlaen* – cyflawnodd y Cyngor 86% o'r arbedion arfaethedig yng nghyllideb 2019/21 (£2.2m o £2.56m) a 79% o'r arbedion arfaethedig yng nghyllideb 2020/21 (£244k o £307k). Mae Arddangosyn 7 yn dangos arbedion a gynlluniwyd gan y Cyngor yn ystod 2016/17 i 2020/21 yn erbyn arbedion gwirioneddol. Mae arbedion a gynlluniwyd ond nas cyflawnwyd mewn blwyddyn yn ychwanegu at y pwysau i sicrhau arbedion yn y blynyddoedd dilynol.
- *Mae hylifedd y Cyngor ar ôl cyfnod o ddirywiad wedi sefydlogi'n ddiweddar.*
- Mae'r adroddiad yn cynnwys un cynnig ar gyfer gwella mewn perthynas â diweddarau a chymeradwyo Cynllun Rheoli Asedau'r Cyngor.

Wrth ymateb i'r adroddiad, croesawodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 yr adroddiad fel un a oedd yn gefnogol i drefniadau rheoli ariannol y Cyngor a diolchodd i Archwilio Cymru am y sylwadau a'r dadansoddiad. Cytunodd fod y buddsoddiad ychwanegol y mae'r Cyngor wedi'i wneud mewn gwasanaethau a arweinir gan y galw yn adlewyrchu cyllidebau'r gwasanaethau hynny'n fwy cywir ac yn sicrhau eu bod yn cyd-fynd yn well â'u hanghenion sy'n golygu bod y cyllidebau hynny bellach yn fwy cadarn. Fodd bynnag, gall y sefyllfa newid yn dibynnu ar lefel y galw yn y dyfodol wrth i'r Cyngor barhau i ddod allan o'r pandemig a allai olygu y bydd yn rhaid adolygu'r cyllidebau hynny. Fel gyda llawer o gynghorau eraill yng Nghymru, mae sefyllfa ariannol Ynys Môn wedi gwella i raddau helaeth oherwydd y cymorth ariannol a roddwyd i ddelio â Covid 19 gan Lywodraeth Cymru mewn blwyddyn eithriadol; fodd bynnag, disgwylir y bydd y galw ar wasanaethau'r Cyngor yn cynyddu o ganlyniad i'r pandemig gan ychwanegu at gostau'r Cyngor. Codwyd hyn fel risg gyda'r Pwyllgor Gwaith a aeth ati i gymeradwyo'r cam o gynyddu isafswm lefel balansau'r Gronfa Gyffredinol i fod yn uwch na'r 5% o feincnod y gyllideb refeniw net i £9m ar gyfer 2021/22 er mwyn lliniaru effaith unrhyw gynnydd sylweddol mewn costau i'r Cyngor a allai arwain at orwario posibl. Cydnabu'r Swyddog Adran 151 y pwynt a wnaed gan Archwilio Allanol, sef nad oedd y Cyngor bob amser yn llwyddo i gyflawni'r arbedion arfaethedig yn llawn; yn unol ag argymhelliad blaenorol gan Archwilio Allanol, mae'r Cyngor yn ystyried gosod targed arbedion yn uwch na'r hyn sydd ei

angen i gyflawni cyllideb gytbwys fel bod ganddo warged i ddisgyn yn ôl arno. Er bod y dyfodol yn parhau i fod yn ansicr, y gobaith yw y bydd Llywodraeth Cymru yn gallu rhoi syniad o beth fydd lefel y cyllid llywodraeth leol dros gyfnod hirdymor yn hytrach na'r drefn bresennol o bennu cyllid blynyddol. O ran unig argymhelliad yr adroddiad, mae diweddarau'r Cynllun Rheoli Asedau mewn golwg gyda gwaith pellach fydd angen ei wneud i sicrhau bod y Cynllun yn cyd-fynd â Strategaeth Gyfalaf y Cyngor.

Wrth ystyried cynnwys asesiad Archwilio Allanol, gwnaeth y Pwyllgor y pwyntiau canlynol –

- Wrth nodi bod cyflawni'r holl arbedion a nodwyd o flwyddyn i flwyddyn yn dod yn her gynyddol, yn enwedig os yw gostyngiadau mewn gwasanaethau i'w hosgoi, roedd y Pwyllgor eisiau gwybod a oedd awdurdodau lleol eraill yng Nghymru mewn sefyllfa debyg. Dywedodd Mr Alan Hughes, Archwilio Cymru wrth gadarnhau bod hon yn broblem sy'n wynebu pob awdurdod lleol yng Nghymru a thu hwnt, yn enwedig ar ôl cyfnod hir o lymder, ei fod yn derbyn bod yr amgylchedd ariannol y mae awdurdodau lleol yn gweithredu ynddo ar hyn o bryd yn heriol iawn.
- Gan gyfeirio at gyfraniad gofalwyr drwy gydol y pandemig, nododd y Pwyllgor fod codiad cyflog o 3% wedi'i argymhell ar gyfer gweithwyr gofal iechyd. Gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad o'r cynnydd tebygol mewn cyflogau i weithwyr y sector gofal a'r goblygiadau posibl o ran costau i'r Cyngor.

Eglurodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod anghenion gofal ar Ynys Môn yn cael eu diwallu mewn dwy ffordd – gan staff gofal y Cyngor ei hun a gan staff yn y sector gofal annibynnol o dan gontract i'r Cyngor. Ar gyfer 2021/22, y cynnig ar gyfer staff nad ydynt yn addysgu y Cyngor yw codiad cyflog o 1.75%. Nid yw'r Undebau ar hyn o bryd wedi'i dderbyn a thynnwyd sylw at y cynnig uwch a wnaed i weithwyr y sector iechyd a'r angen am degwch rhwng y ddau sector. Gan esbonio bod gan y Cyngor ddau brif gytundeb a ddefnyddir i bennu cyflogau ac amodau – yr un ar gyfer staff addysgu a'r staff eraill nad ydynt yn addysgu, dywedodd y Swyddog Adran 151 nad yw'r Cyngor yn gallu gwahaniaethu rhwng categorïau o weithwyr nad ydynt yn addysgu pan ddaw'n fater o godiadau cyflog, a hefyd, nad yw'n benderfyniad i'r Cyngor yn unig – pennir dyfarniad cyflog staff nad yw'n addysgu drwy gytundeb ledled Cymru a Lloegr. Yn ogystal â hyn, mae dau fesur cyflog, Cyflog Byw Cenedlaethol y Llywodraeth a'r Cyflog Byw Go lawn a argymhellir gan y Sefydliad Cyflog Byw. Er bod y Cyngor yn talu uwchlaw'r Cyflog Byw Go lawn, mae darparwyr y sector gofal annibynnol yn gyffredinol yn talu llai na'r Cyflog Byw Go lawn er mai mater i bob darparwr annibynnol yw pennu cyfraddau cyflog eu staff. Mae galwadau i gydnabod cyfraniad gweithwyr gofal yn ariannol yn ystod y pandemig yn debygol o gael eu gwneud, ac os bydd darparwyr y sector gofal annibynnol yn penderfynu cynyddu eu cyflog i staff hyd at y Cyflog Byw Go lawn (cynnydd o tua £1 y flwyddyn) a throsglwyddo'r gost i'r Cyngor yn y ffioedd y mae'r Cyngor yn eu talu i ddarparwyr, yna amcangyfrifir y byddai hynny'n golygu cost ychwanegol o tua £750,000 i'r Cyngor. Byddai'r Cyngor yn ei chael yn anodd ei ariannu heb gymorth ychwanegol yn y setliad gan Lywodraeth Cymru neu fel arall, drwy gynyddu'r Dreth Gyngor o 2%.

- Gan gyfeirio at yr argymhelliad y dylid diweddarau Cynllun Rheoli Asedau'r Cyngor, gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad o arwyddocâd y Cynllun yng nghyd-destun cynaliadwyedd ariannol y Cyngor. Eglurodd Mr Alan Hughes, Archwilio Cymru y bydd dyheadau'r Cyngor ar gyfer ei asedau yn debygol o fod wedi newid ers ffurfio'r Cynllun Asedau presennol, felly mae ei ddiweddarau yn rhoi cyfle i'r Cyngor ailystyried ei sylfaen asedau a chysylltu'r Cynllun â'i uchelgeisiau yn erbyn yr hyn sy'n fforddiadwy.

Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 fod angen i'r Cynllun Asedau nodi rhestr o asedau, cyflwr, addasrwydd ac anghenion buddsoddi

cyfredol y Cyngor; mater i'r Pwyllgor Gwaith wedyn yw pennu strategaeth sy'n seiliedig ar faint o'r asedau hynny y mae'n barnu eu bod yn angenrheidiol i ddarparu gwasanaethau mewn ffordd effeithlon a chost-effeithiol. Efallai nad oes angen yr holl asedau sydd gan y Cyngor i fodloni amcanion y gwasanaeth a hefyd nad yw'n fforddiadwy gwneud hynny o ystyried y cyfyngiadau ar gyllid cyfalaf a chost uchel cynnal a chadw. Mae'r Cynllun Rheoli Asedau, trwy ddarparu trosolwg o'r asedau eiddo cyffredinol a ddelir gan y Cyngor a'u cost, yn bwydo i mewn i'r Strategaeth Gyfalaf sy'n nodi argaeledd adnoddau a'u dyraniad at ddibenion cyfalaf. Cymhlethdod ychwanegol yw targedau lleihau carbon. Bydd angen buddsoddiad sylweddol arnynt a gallai hynny olygu gorfod cael gwared ar asedau na ellir eu haddasu neu eu trawsnewid yn adeiladau carbon niwtral.

- Gan gyfeirio at sylwadau Archwilio Allanol bod defnydd o gronfeydd wrth gefn i helpu i ariannu'r gyllideb referniw yn anghynaliadwy, roedd y Pwyllgor am wybod a yw system bresennol y Cyngor felly'n risg ac a oes angen ei newid. Cadarnhaodd Mr Alan Hughes, Archwilio Cymru fod y Cyngor wedi defnyddio £300,000 o gronfeydd wrth gefn i ariannu cyllideb 2021/22; dywedodd y byddai hynny wedi bod yn destun mwy o bryder 2 i 3 blynedd yn ôl pan oedd cyllideb y Cyngor wedi gorwario a'i gronfeydd wrth gefn defnyddiadwy wedi gostwng yn sylweddol. Er nad yw'n bryder uniongyrchol ar hyn o bryd gan nad yw'r ffigur yn uchel, nid yw defnyddio cronfeydd wrth gefn fel hyn yn ddoeth gan y bydd yn rhaid gwneud yr arbediad yn y flwyddyn ganlynol pan gaiff ei ychwanegu at arbedion y flwyddyn honno a thrwy hynny gynyddu'r pwysau ariannol ar y Cyngor.

Eglurodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 fod Aelodau Etholedig wedi cael gwybod nad yw defnyddio cronfeydd wrth gefn i ariannu'r gyllideb referniw yn strategaeth gynaliadwy yn y tymor hir. Fodd bynnag, tynnwyd £300,000 o'r cronfeydd wrth gefn i ariannu cyllideb 2021/22 yng nghyd-destun gwell sefyllfa wrth gefn gyffredinol a hefyd gan wybod y byddai arbedion a fyddai'n bodloni'r diffyg o £300k (contract prydau ysgol) ar gael yn 2021/22. Er y bydd y Cyngor yn asesu'r sefyllfa ar gyfer 2022/23, y strategaeth yw na fydd cronfeydd wrth gefn cyffredinol yn cael eu defnyddio i ariannu'r gyllideb referniw oni bai nad oes opsiwn arall ar gael. Cynghorir y Pwyllgor Gwaith ar gynnig cyllideb ar gyfer 2022/23 y gellir ei chydbwysio heb orfod troi at ddefnyddio cronfeydd wrth gefn.

Penderfynwyd derbyn adroddiad Archwilio Allanol ar gynaliadwyedd ariannol Cyngor Sir Ynys Môn a nodi ei gynnwys.

7 ARCHWILIO ALLANOL:ADOLYGIAD CYNNYDD BARGEN TWF GOGLEDD CYMRU - BWRDD UCHELGAIS ECONOMAIDD GOGLEDD CYMRU

Cyflwynwyd adroddiad Archwilio Allanol ar ganlyniad ei adolygiad o'r cynnydd a wnaed gan Fwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru (BUEGC) ar ei daith i gefnogi datblygiad economi'r rhanbarth a chyflawni Bargen Twf Gogledd Cymru i'r Pwyllgor ei ystyried. Roedd yr adolygiad yn canolbwyntio ar sut mae BUEGC yn gwneud cynnydd o ran cyflawni'r rhaglen ynni carbon isel ac wrth wneud hynny archwiliodd drefniadau llywodraethu; y cymorth a ddarperir gan swyddfa rheoli'r rhaglen; effaith Covid 19 ar ddarpariaeth a gynlluniwyd a dysgu a rennir ar gyfer yr uchelgais yn gyffredinol.

Dywedodd Mr Alan Hughes, Arweinydd Archwilio Perfformiad Archwilio Cymru fod yr adolygiad wedi canfod bod gan BUEGC drefniadau llywodraethu clir wedi'u sefydlu ers tro gyda chefnogaeth Swyddfa Rheoli Portffolio sy'n datblygu, y gallai ffactorau allanol effeithio ar yr uchelgeisiau arfaethedig a bod BUEGC yn addasu i ddarparu ar gyfer y rhain. Daethpwyd i'r casgliad hwn oherwydd –

- Mae partneriaid wedi cytuno ar uchelgeisiau ar gyfer economi Gogledd Cymru ac wedi sefydlu fframwaith llywodraethu clir, er nad yw pob elfen yn weithredol;
- Mae'r BUEGC wedi sefydlu Swyddfa Rheoli Portffolio ag adnoddau da i gefnogi'r gwaith o gyflawni ei uchelgeisiau; lle mae'n canfod bylchau mewn sgiliau, gwybodaeth neu gapasiti, mae'n gwneud iawn am y diffygion hynny mewn modd dyfeisgar; ac
- Mae llwyddiant y Fargen Twf yn dibynnu ar lawer o ffactorau allanol a allai newid uchelgeisiau a gynlluniwyd; mae'r BUEGC yn addasu i oresgyn yr heriau a'r risgiau hyn sy'n dod i'r amlwg.

Mae'r adroddiad yn cynnwys chwe chynnig ar gyfer ffyrdd y gallai'r cynghorau drwy Fwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru wella'r modd y cyflawnir eu nodau cyffredinol ac mae'r rhain wedi'u nodi yn Arddangosyn 1 ar dudalen 5 yr adroddiad.

Wrth ymateb i'r adroddiad, dywedodd Alwen Williams, Cyfarwyddwr Portffolio Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru fod y sefyllfa'n datblygu'n gyflym a bod nifer o'r cynigion eisoes wedi cael ymateb; disgwylir y bydd cynnydd pellach wedi'i wneud pan adroddir yn ôl tua diwedd y flwyddyn. Mae'r sefyllfa economaidd wedi newid yn sgil effaith Brexit a Covid-19 ac mae'n parhau i fod yn gyfnewidiol. Fodd bynnag, nid yw canfyddiadau ac argymhellion yr adolygiad yn cynnwys unrhyw beth annisgwyl ac mae nifer o'r argymhellion yn ymwneud â meysydd lle mae darnau o waith eisoes wedi dechrau. Hwn oedd yr adolygiad cyntaf o Fargen Twf Gogledd Cymru a'r trefniadau ategol a gynhaliwyd gan Archwilio Cymru, ac ar ôl pwyso a mesur, mae wedi bod yn broses adeiladol ac mae'r farn a'r cynigion dilynol ar gyfer gwella wedi bod yn gadarnhaol i'r Tîm.

Wrth ystyried cynnwys adroddiad Archwilio Allanol, cododd y Pwyllgor y pwyntiau canlynol –

- Gofynnodd y Pwyllgor am eglurder ynghylch a oes unrhyw un o brosiectau Bargen Twf Gogledd Cymru wedi dechrau; a yw cynnydd mewn prisiau yn debygol o achosi problem ac a ragwelir unrhyw broblemau wrth fynd drwy'r broses gynllunio.

Cadarnhaodd y Cyfarwyddwr Portffolio, er nad oes unrhyw brosiect wedi dechrau eto, fod tri Achos Busnes Amlinellol wedi'u cyflwyno i BUEGC ac wedi cael eu cymeradwyo i symud ymlaen i'r cam nesaf - datblygu Achos Busnes Terfynol, sy'n cynnwys y broses gaffael. Ni ragwelir y bydd y gwaith adeiladu gwirioneddol yn dechrau tan ddiwedd y flwyddyn galendr neu'n gynnar yn y flwyddyn nesaf. Dywedodd y Cyfarwyddwr Portffolio fod argaeledd adnoddau, sgiliau a deunyddiau yn risg sylweddol ac mae hyn wedi cael ei gydnabod gan Fargeinion Twf ledled y DU. Mae'r rheini a risgiau eraill yn cael eu cydnabod a'u rheoli. Erbyn i'r prosiectau ddechrau ar y cyfnod caffael a'r gwariant, y gobaith yw y bydd amodau economaidd wedi setlo; fodd bynnag, mae'r Tîm yn gweithio yn erbyn cyfres o dybiaethau gan fod y sefyllfa economaidd wedi bod yn gyfnewidiol. Mae manteision i weithio ar Fargen Twf lle mae llawer o gytundebau eraill o'r fath ledled y DU gan y gellir dysgu gwersi a gellir rhannu arfer gorau. Er mwyn sicrhau y gall y prosiectau symud ymlaen, mae angen ymyrryd yn y farchnad gan y gallai hyn fod yn risg na ellir ei liniaru. Mae angen osgoi sefyllfa lle mae prosiectau'n cael eu dad-gwmpasu gan fod budd i Ogledd Cymru drwy'r Fargen Twf wedi'i bennu a dyna'r canlyniad arfaethedig ar gyfer y buddsoddiadau a wnaed. Bydd y Swyddfa Rheoli Portffolio yn gweithio gyda noddwyr prosiectau ac awdurdodau cynllunio lleol i nodi unrhyw risgiau cynllunio yn gynnar yn y broses er mwyn asesu a yw'r risgiau a nodwyd yn her ai peidio ac i weithio drwy bob risg. Mae'r awydd i weld prosiectau'r Fargen Dwf

yn cael eu gwireddu yn gryf gan fod y prosiectau wedi'u cynllunio i sicrhau twf a swyddi i'r rhanbarth.

- O ystyried costau cynyddol a nifer o ffactorau allanol eraill y tu hwnt i reolaeth BUEGC, a fydd modd cyflawni prosiectau o dan y Fargen Dwf yn unol â dyheadau neu a fyddant yn cael eu glastwreiddio ac yn methu â sicrhau gwerth am arian.

Cadarnhaodd y Cyfarwyddwr Portffolio fod Cofrestr Risg Portffolio bellach wedi'i pharatoi a'i gweithredu a bod proses adrodd wedi'i sefydlu lle mae'r Gofrestr Risg yn cael ei hadrodd i BUEGC bob chwarter. Mae Cofrestrau Risg Rhaglenni hefyd wedi'u datblygu ar gyfer pob un o'r pum rhaglen. Cyflwynir gwybodaeth am brosiectau risg uwch er mwyn ymdrin â risgiau'n dryloyw a thrwy hynny sicrhau bod penderfyniadau priodol yn cael eu gwneud ar yr adeg briodol i gael gwerth o'r buddsoddiad. Mewn ymateb i gwestiwn pellach, cadarnhaodd fod grŵp cenedlaethol o Swyddfeydd Portffolio o Geisiadau Bargeinion Twf yng Nghymru, Iwerddon a'r Alban yn rhannu arfer da. O ran y tirlun ariannu, eglurodd mai'r her nesaf fydd datblygu strategaeth i gyflwyno cyllid y sector preifat gan fod y cyfraniadau i Fargen Twf Gogledd Cymru gan Lywodraeth San Steffan a Chymru wedi'u gwneud ar sail sicrhau buddsoddiad gan y sector preifat hefyd.

Ar ran y Pwyllgor, diolchodd y Cadeirydd i Alwen Williams, Cyfarwyddwr Portffolio am ei phresenoldeb a'i chyfraniad i'r cyfarfod hwn o'r Pwyllgor.

Penderfynwyd derbyn adroddiad Archwilio Allanol ar ei adolygiad o gynnydd Bargaen Twf Gogledd Cymru a nodi ei gynnwys.

8 ARCHWILIO ALLANOL: CYNGOR SIR YNYS MÔN - CYNLLUNIO'R GWEITHLU

Cyflwynwyd adroddiad Archwilio Allanol ar ddull a threfniadau Cyngor Sir Ynys Môn o ran cynllunio'r gweithlu i'r Pwyllgor ei ystyried.

Cyfeiriodd Ms Bethan Roberts, Archwilio Cymru at bwysigrwydd cynllunio'r gweithlu wrth nodi a diwallu anghenion gweithlu'r dyfodol ac wrth ymateb yn rhagweithiol i unrhyw faterion a allai godi; tynnodd sylw at brif ganfyddiadau adroddiad Archwilio Allanol fel a ganlyn –

- Ar ôl profi heriau'r gweithlu yn y Gwasanaeth Plant a Theuluoedd, mae'r Cyngor yn defnyddio'r profiad hwnnw i ddatblygu cynllunio'r gweithlu ac mae ganddo gyfleoedd pellach i sicrhau manteision ar draws gwasanaethau; daethpwyd i'r casgliad hwn oherwydd –
 - Datblygwyd Strategaeth Gweithlu gan y Cyngor yn 2012 ond ni chafodd ei ymgorffori ym mhob gwasanaeth.
 - Mae'r dull o gynllunio'r gweithlu gan Wasanaeth Plant a Theuluoedd y Cyngor wedi bod o gymorth i ymateb i'r heriau y mae'n eu hwynebu
 - Mae'r Cyngor bellach yn canolbwyntio mwy ar gynllunio'r gweithlu a thrwy gynnal y ffocws hwn, gall sicrhau mwy o fanteision ar draws yr holl wasanaethau.

Mae Archwilio Allanol wedi gwneud dau argymhelliad, y naill mewn perthynas â gweithredu cynlluniau'r gweithlu ar draws yr holl wasanaethau a'r llall mewn perthynas â chael sicrwydd bod cynlluniau'r gweithlu yn ddogfennau byw.

Wrth ymateb i'r adroddiad, cadarnhaodd Pennaeth y Proffesiwn (AD) a Thrawsnewid fod trafodaethau ac adborth gan Archwilio Cymru wedi bod yn adeiladol ac yn ddefnyddiol ac ers adolygiad Archwilio Allanol ym mis Chwefror, 2021 mae proses bellach wedi dechrau

Ile trafodir cynllunio'r gweithlu bob chwarter yng nghyfarfodydd y Penaethiaid sy'n cynnwys yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth a phob Pennaeth Gwasanaeth. Erbyn hyn, mae gan bob gwasanaeth gynllun gweithlu er bod angen ffurfioli rhai yn fanylach. Mae Penaethiaid Gwasanaeth hefyd yn cyfarfod â Swyddogion Adnoddau Dynol bob chwarter i ystyried data'r gweithlu sydd yn ei dro yn llywio cynllun gweithlu'r gwasanaeth. Mae cynllunio'r gweithlu wedi dod yn bwysicach yng ngoleuni'r pandemig a phroblemau recriwtio eang yn genedlaethol; mae angen hyblygrwydd er mwyn gallu delio ag amgylchedd sy'n newid a'r newid o ran anghenion a heriau.

Penderfynwyd derbyn adroddiad Archwilio Allanol o ran cynllunio'r gweithlu o fewn Cyngor Sir Ynys Môn a nodi ei gynnwys.

9 ARCHWILIO ALLANOL: ADRODDIADAU AC ARGYMHELLION ARCHWILIO CYMRU - LLYTHYR AT Y CADEIRYDD

Cyflwynwyd llythyr at Gadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio gan Archwilio Cymru dyddiedig 3 Mehefin 2021 i'r Pwyllgor ei ystyried. Roedd y llythyr yn nodi'r dull i'w ddefnyddio gan Archwilio Cymru i helpu cynghorau yng Nghymru i ystyried adroddiadau gan y prif gyrrff adolygu allanol ac i sicrhau eu hunain bod ganddynt drefniadau ar waith i fonitro a gwerthuso cynnydd yn erbyn unrhyw argymhellion a geir ynddynt.

Cadarnhaodd Mr Alan Hughes, Arweinydd Archwilio Perfformiad Archwilio Cymru fod y llythyr wedi'i anfon at Gadeiryddion holl Bwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio Cymru i atgoffa'r pwyllgorau hynny o bwysigrwydd ystyried yr adroddiadau gan reoleiddwyr allanol ar bob ffurf ac o gael proses ar waith i gael sicrwydd y gweithredwyd ar yr adroddiadau a'r argymhellion hynny.

Wrth ymateb i'r llythyr, dywedodd y Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad fod yr Awdurdod, mewn ymgynghoriad ag Archwilio Cymru, wedi nodi'r holl adroddiadau adolygu cenedlaethol a gyhoeddwyd gan Archwilio Cymru ers pwynt y cytunwyd arno yn 2019 ac o ganlyniad mae gwaith ar y gweill i roi'r wybodaeth ddiweddaraf am ymateb yr Awdurdod i'r adolygiadau cenedlaethol hynny i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ei gyfarfod nesaf ym mis Rhagfyr. Mae gwaith hefyd wedi'i wneud i ffurfioli'r trefniadau ar gyfer olrhain yr argymhellion a wnaed gan Archwilio Cymru yn ei adroddiadau adolygu lleol drwy system olrhain camau gweithredu'r Cyngor 4action a ddefnyddir i reoli a dilyn camau gweithredu yn erbyn adroddiadau adolygu'r Archwiliad Mewnol.

Penderfynwyd nodi'r llythyr at Gadeirydd Archwilio Cymru a'r ymateb gan y Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad, a nodi hefyd y bydd y Pwyllgor yn ei gyfarfod nesaf yn derbyn diweddariad am gynnydd y camau gweithredu yn erbyn yr argymhellion a geir yn adroddiadau adolygiad cenedlaethol Archwilio Cymru.

10 DIWEDDARIAD ARCHWILIO MEWNOL

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn nodi'r archwiliadau a gwblhawyd ers y diweddariad diwethaf ar 20 Gorffennaf 2021, llwyth gwaith presennol Archwilio Mewnol a'i flaenoriaethau ar gyfer y tymor byr i ganolig i'r Pwyllgor ei ystyried.

Roedd y Pennaeth Archwilio a Risg yn crynhoi'r cynnydd hyd yma fel a ganlyn –

- Bod dau adroddiad wedi'u cwblhau yn y cyfnod. Mae'r ddau ohonynt wedi arwain at sgôr Sicrwydd Rhesymol, y naill yn ymwneud â Dyraniadau Tai lle codwyd 3 mater/risg sylweddol a 3 cymedrol a'r llall mewn perthynas â'r Broses ar gyfer y Rhai sy'n Gadael - Adroddiad Dilyn i Fyny Cyntaf lle codwyd 3 mater cymedrol.

- Cynhaliwyd yr adolygiad o Ddyraniadau Tai ar gais y Pwyllgor Gwaith ar ôl iddo dderbyn adroddiad am berfformiad gwael o ran yr amser a gymerwyd i ail-osod eiddo gwag. Er i'r adolygiad o'r mesur perfformiad hwn ddod i'r casgliad bod gan y Cyngor drefniadau digonol ar waith ar gyfer rheoli ac ail-osod eiddo gwag, canfu nad yw'r mesur perfformiad sy'n canolbwyntio'n llwyr ar ba mor gyflym y caiff eiddo gwag eu hail-osod yn cyd-fynd â pholisi a dull gweithredu tai diweddar sy'n ceisio gwella cydlyniant cymunedol, cynyddu cynaliadwyedd tenantiaethau ac o ganlyniad lleihau nifer cyffredinol yr eiddo gwag. Roedd hyn wedi cyfrannu at berfformiad gwael yn y maes hwn. Amlygwyd hefyd nad oedd mesur perfformiad i adlewyrchu targed uchelgeisiol y Cyngor ar gyfer prynu, adnewyddu a gosod hen eiddo'r Cyngor. Er bod y chwe mater/risgiau a godwyd yn peri risg i allu'r gwasanaeth i gyrraedd ei dargedau perfformiad yn y maes hwn, mae Archwilio Mewnol yn fodlon eu bod yn cael eu cynnwys ar lefel gwasanaeth ac nad ydynt yn peri risgiau sylweddol i'r Cyngor gyflawni ei amcanion yn gyffredinol, gan arwain at farn/sgôr sicrwydd Rhesymol.
- Cynhaliwyd yr adolygiad dilynol o'r Broses ar gyfer y Rhai sy'n Gadael ym mis Mai, 2021 i bennu cynnydd o ran mynd i'r afael â'r pedwar mater/risgiau a godwyd gan adroddiad gwreiddiol yr adolygiad ym mis Medi, 2020. Roedd un ohonynt yn risg "sylweddol" oherwydd effaith bosibl y risg. Daeth yr adroddiad dilynol i'r casgliad bod y rheolwyr wedi mynd i'r afael â'r risg a ystyriwyd yn risg sylweddol a'i fod yn gwneud cynnydd i fynd i'r afael â'r tri risg sy'n weddill.
- Mae'r 5 archwiliad hwnnw ar y gweill ar hyn o bryd fel y crynhoir yn y tabl ym mharagraff 14 o'r adroddiad sy'n diweddarau statws y gwaith sydd ar y gweill. Mae'r tîm Archwilio Mewnol hefyd yn cymryd rhan mewn tri ymchwiliad cymhleth ar hyn o bryd.
- Rhyddhawyd cyfran gyntaf o ganlyniadau paru'r Fenter Twyll Genedlaethol 2020/21 ym mis Ionawr, 2021. Mae'r canlyniadau paru'n amlygu twyll a gwallau posibl yn systemau'r Cyngor. Ar hyn o bryd mae Archwilio Mewnol yn gweithio ar ymchwilio i ganlyniadau paru yn y pum maes a restrir ym mharagraff 18 yr adroddiad.
- Nid oes unrhyw gamau hwyr ar hyn o bryd. Adroddir ar wahân am fanylion y camau sy'n weddill.
- Er bod staff yn dychwelyd ar ôl cael eu hadleoli a chael cyfrifoldebau ychwanegol oherwydd bod lefelau'r pandemig wedi gostwng, nid yw'r tîm wedi cyrraedd ei lawn gapasiti o hyd. Mae'r camau recriwtio i lenwi swydd wag Uwch Archwilydd wedi'i gymeradwyo gan yr UDA ac mae'n cael ei hysbysebu ar hyn o bryd. Y dyddiad cau yw 20 Medi, 2021. Bydd llenwi'r swydd hon yn golygu y bydd capasiti'r tîm bron yn llawn gyda dim ond hanner swydd cyfwerth ag amser llawn yn aros yn wag yn sgil gweithio hyblyg. Fodd bynnag, bydd aelod arall o'r tîm sydd ar secondiad i'r Uned Gyfrifyddiaeth yn ymestyn cyfnod ei secondiad hyd at ddiwedd mis Mawrth, 2021. Er bod hyn yn golygu y bydd y tîm yn gweithredu ar lai o gapasiti tan ddiwedd y flwyddyn, mae'r arbedion o'r swyddi hyn yn cael eu defnyddio i ariannu'r rhaglen archwilio TG a rhai contractau ar gyfer darnau penodol o waith.
- Blaenoriaeth uniongyrchol Archwilio Mewnol yw adolygu'r risgiau gweddilliol coch ac ambr newydd (6 risg) ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol ac yna'r risgiau nad ydynt wedi'u hadolygu mewn dros ddwy flynedd (6 risg). Yn y tymor hir, nododd adolygiad o reoli twyll nifer o gamau gweithredu fel yr amlinellir ym mharagraff 29 o'r adroddiad - rhoddir sylw i'r rhain cyn diwedd y flwyddyn.

Wrth ystyried yr adroddiad, cododd y Pwyllgor y materion canlynol –

- O ran adolygiad Archwilio Mewnol o Ddyraniadau Tai, nododd y Pwyllgor fod yr adolygiad wedi nodi diffygion yn system rheoli tai Orchard y Gwasanaeth Tai, yn benodol ei anallu i gyflawni rhai agweddau ar y broses eiddo gwag sydd wedi arwain at y gwasanaeth yn mabwysiadu ac yn gweithredu prosesau a systemau ar wahân sy'n achosi aneffeithlonrwydd a dyblygu ar yr un pryd. Gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad

o'r sefyllfa ynghylch system Orchard a ph'un ai a fyddai'r Gwasanaeth Tai yn gallu uwchraddio'r system i fynd i'r afael â'r materion a nodwyd.

Cadarnhaodd Pennaeth Gwasanaethau Tai fod y gwasanaeth wedi gwneud buddsoddiad sylweddol yn ystod yr ychydig fisoedd blaenorol i uwchraddio system Orchard drwy gyflwyno meddalwedd Acuserve a fydd yn darparu gallu ychwanegol i reoli'r broses eiddo gwag yn benodol. Bydd yn weithredol o fis Hydref 2021 ymlaen.

- Roedd y Pwyllgor am wybod ar ba sail y cafodd yr adolygiad o Ddyraniadau Tai sy'n cynnwys 3 risg sylweddol yr un sgôr sicrwydd Rhesymol â'r adolygiad dilynol o Broses ar gyfer y Rhai Sy'n Gadael nad yw'n codi unrhyw faterion o bwys.

Eglurodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod Archwilio Mewnol o'r farn bod y materion/risg a godwyd gan yr adolygiad o Ddyraniadau Tai yn golygu bod angen eu cyfeirio at yr UDA neu pe na bai eu heffaith wedi'i chyfyngu i'r Gwasanaeth Tai yn unig o ran ei allu i gyrraedd ei dargedau perfformiad yn y meysydd a adolygwyd, yna byddai'r adolygiad wedi cael sgôr sicrwydd Cyfyngedig. Dywedodd fod y sgôr sicrwydd y mae Archwilio Mewnol yn ei roi yn seiliedig ar asesiad ansoddol yn hytrach nag asesiad meintiol o'r materion/risgiau a nodwyd.

Penderfynwyd derbyn yr adroddiad a nodi darpariaeth sicrwydd a blaenoriaethau Archwilio Mewnol wrth symud ymlaen.

11 **MATERION A RISGIAU SY'N PARHAU I FOD ANGEN SYLW**

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn cynnwys diweddariad ar faterion a risgiau sy'n weddill ar 31 Awst 2021 i'r Pwyllgor eu hystyried.

Tynnodd y Prif Archwilydd sylw at y prif bwyntiau fel a ganlyn –

- Cyn uwchraddio'r system olrhain 4action, cyflwynwyd adroddiad ar faterion a risgiau sy'n weddill i'r Pwyllgor ddwywaith y flwyddyn. Cyflwynwyd yr adroddiad manwl cyntaf yn amlinellu perfformiad wrth fynd i'r afael â chamau archwilio ers gweithredu'r system 4action newydd i'r Pwyllgor ar 20 Ebrill, 2021. Ar y pryd, cadarnhaodd y Pwyllgor y byddai'n hoffi i adroddiad o'r math hwn gael ei gyflwyno iddo bob dwy flynedd. O'r herwydd, yr adroddiad hwn yw'r ail ddiweddariad canol blwyddyn.
- Ni chodwyd unrhyw faterion/risgiau Coch yn ystod y flwyddyn ac nid oes unrhyw faterion/risgiau coch yn weddill ar hyn o bryd.
- Ar 31 Awst, 2021 mae 56 o gamau gweithredu sy'n weddill yn cael eu holrhain yn 4action. O'r rhain, mae 19 yn cael sgôr (ambr) sylweddol a 37 (melyn) cyfmedrol o ran blaenoriaeth risg. (Graff 1).
- Ar hyn o bryd, nid oes unrhyw gamau gweithredu sydd wedi cyrraedd eu dyddiad targed ar gyfer eu cwblhau ac sy'n hwyr.
- Mae Graff 3 yn yr adroddiad yn dangos statws yr holl gamau gweithredu waeth beth fo'r dyddiad terfyn y cytunwyd gan y rheolwyr. Mae'n dangos bod y rheolwyr bellach wedi mynd i'r afael â 49% ohonynt a bod Archwilio Mewnol wedi cadarnhau bod 47% o'r rhain wedi'u cwblhau. Roedd y 2% arall yn ymwneud â chamau gweithredu yn deillio o archwilio Taliadau Cyflenwyr Cynnal a Chadw. Bydd Archwilio Mewnol yn dilyn y rhain yn ffurfiol ym mis Ionawr, 2022.
- Mae tua 20% o'r camau gweithredu a ddangoswyd fel rhai heb gychwyn yn ôl y system 4action yn ymwneud â dau archwiliad – Taliadau Cyflenwyr Cynnal a Chadw a'r Panel Rhianta Corfforaethol a gwblhawyd tua diwedd blwyddyn ariannol 2020/21 a lle nad yw'r materion/risgiau a nodwyd wedi cyrraedd y dyddiadau cwblhau y cytunwyd gan y rheolwyr.

- Mae Graff 4 yn yr adroddiad yn dangos statws yr holl gamau gweithredu sydd wedi cyrraedd eu dyddiad targed. Mae'n dangos bod 100% wedi cael sylw. O'r rhain, mae'r gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi dilysu bron pob un ar wahân i'r rhai sy'n ymwneud â'r archwiliad Taliadau Cyflenwyr Cynnal a Chadw - trefnwyd gwaith dilynol yn y Flwyddyn Newydd. O bryd i'w gilydd a dim ond pan fo rheswm dilys dros wneud hynny, gellir ymestyn dyddiadau targed. Oherwydd argyfwng Covid-19, mae nifer o derfynau amser targed wedi'u hymestyn ar gyfer gwasanaethau y mae eu blaenoriaeth dros y 18 mis diwethaf wedi canolbwyntio ar ymateb i'r pandemig.
- Mae'r 56 o gamau heb eu cyflawni wedi'u hymestyn rhwng 2016/17 a 2020/21. Nid yw'r rheolwyr wedi mynd i'r afael yn llawn eto ag un "hen" gam gweithredu sy'n dyddio'n ôl i 2016/17. Caiff hyn ei ystyried yn flaenoriaeth gymedrol neu felyn o ran risg ac mae'n ymwneud â'r gofyniad i wasanaethau roi sicrwydd bod eu gweithgarwch caffael yn effeithiol yn y broses her gwasanaeth flynyddol. Mae'r gwaith i fynd i'r afael ag ef bron wedi'i gwblhau gyda'r rheolwyr yn sicrhau y caiff ei ddatrys mewn pryd ar gyfer yr ymarfer her gwasanaeth nesaf ym mis Tachwedd, 2021.
- Nad oes unrhyw faterion/risgiau sylweddol neu ambr sy'n dyddio'n ôl ymhellach na 2019/20 (graff 6) sy'n dangos bod rheolwyr yn rhoi blaenoriaeth i fynd i'r afael â risgiau o flaenoriaeth risg uwch.
- Ceir diweddariad statws manwl o'r holl faterion/risgiau sylweddol neu ambr sy'n weddill sy'n cael eu holrhain ar hyn o bryd yn system 4action yn Atodiad 1 i'r adroddiad. Bydd y gwasanaeth Archwilio Mewnol yn ceisio mynd ar drywydd yr holl gamau sy'n weddill i sicrhau eu bod yn cael eu cwblhau.

Penderfynwyd –

- **Nodi cynnydd a wnaed gan y Cyngor wrth fynd i'r afael â'r materion/risgiau Archwilio Mewnol sy'n weddill.**
- **Cadarnhau bod lefel y manylder sydd yn yr adroddiad yn diwallu anghenion sicrwydd y Pwyllgor yn y maes hwn.**

12 BLAEN RAGLEN WAITH WEDI'I DIWEDDARU

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn cynnwys y Flaenraglen Waith wedi'i diweddaru ar gyfer 2021/22 i'r Pwyllgor ei hystyried. Gwnaed mân ddiwygiadau pellach i'r Flaenraglen Waith ers ei chyflwyno i gyfarfod y Pwyllgor ym mis Gorffennaf, 2021 i adlewyrchu eitemau sydd wedi'u haildrefnu oherwydd llwyth gwaith neu ffactorau eraill a chynnwys cyfarfod ychwanegol i ystyried Datganiad terfynol y Cyfrifon a'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Penderfynwyd nodi'r mân ddiwygiadau i'r Flaenraglen Waith gymeradwy ar gyfer 2021/22.

13 UNRHYWFUSNES ARALL

Er na chafodd y mater hwn ei gynnwys fel rhan o fusnes y cyfarfod, cytunodd y Cadeirydd iddo gael ei adrodd er mwyn rhoi sicrwydd ynghylch prydlondeb y broses ar gyfer penodi aelodau lleyg i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

Rhoddodd y Pennaeth Archwilio a Risg y wybodaeth ddiweddaraf am y trefniadau ar gyfer recriwtio aelodau lleyg i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a fydd, o dan ddarpariaethau Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021, yn cyfateb i draean o aelodaeth y Pwyllgor o fis Mai ymlaen, 2022 gydag un ohonynt fydd yn cadeirio'r Pwyllgor.

Adroddodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod grŵp Gorchwyl Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru wedi datblygu ffurflen gais a hysbyseb gyffredinol ar gyfer recriwtio aelodau lleyg i

Bwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio'r holl gynghorau yng Nghymru. Gobeithio y byddant yn cael eu cyhoeddi yn yr wythnos sy'n dechrau ar 4 Hydref, 2021. Bydd CLILC yn delio â hysbysebu a hyrwyddo'r swyddi fel proses i Gymru gyfan. Yn Ynys Môn, mae Cyfansoddiad y Cyngor yn ei gwneud yn ofynnol i Gadeirydd ac Is-gadeirydd y Pwyllgor argymhell penodi aelodau lleyg i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i'r Cyngor a'r nod yw bod wedi ymgymryd â'r ymrwymiad hwnnw erbyn diwedd y flwyddyn galendr fel bod yr aelodau lleyg newydd wedi'u hapwyntio cyfarfod Chwefror 2022 y Pwyllgor, ac yn gallu dechrau yn ei swydd fel sy'n ofynnol ym mis Mai 2022.

Nododd y Cadeirydd a'r Pwyllgor y wybodaeth ddiweddaraf a chymerwyd sicrwydd o'r paratodau cynnar y bydd yr holl drefniadau angenrheidiol ar waith i allu bodloni'r gofynion deddfwriaethol o ran penodi aelodau lleyg.

**Cynghorydd Peter Rogers
Cadeirydd**